

אוניברסיטת תל-אביב

ערב עיון: לזכרו של אמנון בן-נתן

אפרים צדקה: משפחת בן נתן, חבריי לנשיאות, קהל נכבד, אני מתכבד לפתוח את ערב העיון השנתי לזכרו של אמנון בן נתן שנפל לפני קצת למעלה מ- 25 שנה ברמת הגולן. אני, בראשית הערב אני מבקש להזמין את מר יעקב מוטולה, ידיד המשפחה לשאת דברים לזכרו של אמנון בן נתן.

מר יעקב מוטולה: איריקה וארתור היקרים, מיירי ונעמי ומשפחותיכן, אדוני היושב ראש, חברי הפנל הנכבדים, קהל נכבד.

לפני ימים אחדים יצא לי לשוחח עם אמנון. השיחה היתה קצרה, מעט מילים ולעניין, כמו שמשוחחים בניהם ידידים קרובים באמת למרות הבדלי הגילים, אל תדאגו, לא יצאתי מדעתי, לא שתיתי משקה משכר, חלמתי, נכון סתם חלמתי, זה נראה לכם מוזר, זה קורה לכל אחד.

אמנון ידע שאני מכין פתיח לערב זה, אמנון יודע שאני רגיש וביישן ושמול קהל אני עלול לגמגם. אמר לי ואני מצטט מזיכרוני, ז'ק בחייד, זכור שהקשר בינינו נשאר כפי שהיה, העבר הוא ההווה, פנה ישר לקהל, דבר כפי שנהגנו לדבר כשישבנו ביחד בסלון, בצורה משוחררת עם הומור, אפילו בציניות מה ובחייד, אל תעשה פרצוף עצוב או רציני מידי.

ז'ק דבר אחד שלמדתי כאן הוא שהקבר האמיתי של המתים הוא הלב הפועם של החיים, לבכם הוא מקום מנוחתי. לכן, שלוט על עצמך ואל תיגרר לפתוס מגוחך והעיקר אל תגזים, אני לא רחוק ממך.

זה נשמע לכם כשיחה סוריאליסטית, קצת דומה לשיחות בין הדמויות המרחפות בשמיים של שגאל, או של רנה מגריט, מה לעשות, האמינו לי, כן חלמתי החלום הזה. אני חושב, אני משוכנע שכאשר אנו מדברים על אמנון כל עוד אנחנו משוחחים עמו, הרגשתי היא שאמנון לא ממש מת. הוא כאן לידינו,

הוא מרחף וממלא את חלל האולם הזה בכל יופיו ולבביותו. לאלה מכם שלא הכירו את אמנון, שרק שמעו דברים עליו בשיחות בין חברים, או בטקס השנתי, אשמח לשרטט לפניכם כמה קוים בולטים שיעזרו לכם לדמיין שגם אתם מכירים אותו, רואים אותו וחשים בנוכחותו. אתחיל כך.

קחו את המצח הרחב, את העיניים, הגבות והחיוך של ארתור, וכבר מתגלים לכם פנים פתוחים, פקחים, מקרינים אנרגיה נחישות ואהבת הבריות,, מוח מבריק מוכן לעזור לזולת בכל הזדמנות, גם בעת סכנת חיים, בו ברגע ובלי להסס.

תוסיפו נא עכשיו את המבט העמוק בעיני אריקה ומיד תבינו מה זאת אהבה ואיך מבטאים את האהבה. התמסרות בלי חשבון לרבות בני אדם התנדבות ללא גבול בבתי חולים, נאמנות בלתי פושרת לידידים ולחברים ולא לשכוח, צימאון להשכלה מתמדת. תרשו לי להמשיך.

רובכם כאן כבר יודעים מזמן עד כמה ברוכים בכשרונות אומנותיים, נעמי, בחירת ליבו של אמנון, מירי אחותו היקרה, כל שבט הבן נתנים ובן רפאלים בשטחים רבים ומגוונים כל כך תקשורת, קולנוע, טלוויזיה, ציור, פיסול, קרמיקה וצילום. תסתכלו על חברי נעוריו ותקופת התבגרותו של אמנון ותוכלו להעריך את רמת החכמה והאינטליגנציה שמאפיינים אותם. קל יהיה לכם לנחש את הפוטנציאל העצום שהיה טמון בו.

אני נזכר במשל הצרפתי, תאמר לי מי חבריך ואגיד לך מי אתה. הנה מצטייר בעינכם פורטרט פחות או יותר נאמן של אמנון. זה עדיין לא דיוקן שלם אלא סקיצה מהירה, אימפרסיוניסטית, אמנון היה כל מה שאמרתי והרבה הרבה יותר.

אמנון, שמעת אותי, לא דיברתי עליך אלא ברמזים וכפי שהצעתי לי לא הגזמת. כאשר אמנון היה מתארח אצלנו בפריז הוא חש בנוח, חופשי לגמרי, טיילנו לא פעם ברחובות וברובעי פריז ובוורסאי, רמת תפיסתו את הצד האסתטי היופי ביצירות אומנות ובגלריות ובמוזיאונים, היתה מיוחדת, מהירה ומקורית, היינו חוזרים הביתה עייפים, מתיישבים מול הטלוויזיה ושותים, הוא את המשקה האהוב עליו באותה עת, השופס ביטר למון ואני כוסית

ארמניקו פסטיס. רוב הזמן שתקנו, שבויים פאסיבים מול המסך. כאשר היינו אנחנו בוחרים בתוכנית מסוימת או בסרט אוי למי שהפריע לנו. דיברנו אך מעט. היום אני מצטער שלא דיברנו יותר. בגילו אז, לא חושבים על פילוסופית החיים והמוות, ולא היה עולה בדעתו של אמנון שמלאך המוות הכין לו אמבוש ושהוא יעלם פיזית פתאום. מה שלא אמרנו בהיותנו-יחדיו לא אדע לעולם.

כאשר פרצה מלחמת יום כיפור הייתי בקשר עם מתמיד עם חברים במשרד הביטחון שהיו קרובים למוקדי החדשות. בימים הראשונים הגיעו אליי שמועות שחיילים ראו את אמנון חי וקיים בגולן. נהגתי להודיע לנעמי מה שידעתי, יותר נכון מה ששמעתי. אני זוכר אותו ערב רגוע כביכול בשיא הקרבות כאשר נעמי הציעה לי ללוות אותה ולהיות נוכח בראיון שעשתה עם אמנון רובינשטיין בביתו. נעמי התרכזה בכל פרט ופרט בעבודתה. המלצות לצלמים, לאחראי על התאורה, עצות לאמנון רובינשטיין, חיבור סופי של השאלות שהיא תשאל, הראיון הוקרן בטלוויזיה ההולנדית. אני ישבתי בפינה מלא סקרנות והערצה. לא ידענו באותם רגעים שרוחו של אמנון ריחפה כבר לידינו. עברו אולי כ- 36 שעות כאשר הידיעה המרה הגיעה אליי, נתבקשתי לגשת אל נעמי ולהודיע לה על נפילתו של אמנון. כשהגעתי אליה, אימא פתחה לי את הדלת. נעמי כבר קיבלה את ההודעה ושכבה הרוסה בחדרה. כן, אמנון, כן, סליחה קהל נכבד, אמנון אומר לי משהו, זיק תפסיק, דיי, חמשת הדקות שהוקצבו לך עברו מזמן, הקהל עייף ורואה בך מטורף, אך חשוב זיק חשוב שתיתן לחלומנו להמשיך לחיות. אמנון אתה צודק. לילה טוב הנסיך הקטן.

אברהם צדקה: תודה על הדברים המרגשים מקרב לב. אנחנו נעבור עכשיו לנושא ערב העיון, שהוא ההשכלה הגבוהה בישראל, אספקטים חברתיים וכלכליים. אני בדברי ההקדמה שלי אינני רוצה לגזול הרבה זמן, על חשבון הנבחרת הבכירה שנמצאת כאן שתדון בנושא. לכן אסתפק במספר משפטים קצרים.

נושא ההשכלה הגבוהה אינו ייחודי לישראל, כמובן, באופן כללי אנחנו תמיד מדברים על הצורך במעורבות של ממשלה כי השכלה או נתחיל אפילו יותר מזה, חינוך יסודי, איזה שהוא חינוך בסיסי הוא אחד מאושיות הדמוקרטיה ם

לאזרחים ואם האזרחים בוחרים את ממשלתם את נבחריהם, אז מן הראוי להעניק לכל האזרחים להעניק חינוך בסיסי יסודי, למען ישכילו לבחור נכונה. חינוך בסיסי יסודי זה לא דבר אבסולוטי מכו שקו עוני הוא אינו דבר אבסולוטי, הוא יחסי, יש מדינות בהם חינוך בסיסי היו מסתפקות בכך שהאוכלוסייה יודעת קרוא וכתוב. אני חושב שאצלנו האתגר או המטרה היא קצת יותר גבוהה מכך.

יכול להיות שאצלנו אנחנו יכולים לדבר על השכלה גבוהה, לפחות התואר הראשון בחינוך בסיסי. מדברים על שוויון הזדמנויות שזה מה שהחינוך בא להעניק, מדברים על ההגדלה, הגדלת הפריון, התרומה לפריון שהחינוך, פריון היצור שהחינוך נותן. כל אלה הם תרומות מעבר ומעל למה שמקבל ההשכלה עצמו מקבל, הן אם תרומות לחברה ולמשק בכללותו ולכן המדינה והחברה חייבים להיות מעורבים באספקתו בסבסודו של המוצר הזה בצורה זו או אחרת.

אלה נקודות שאנחנו נתקלים בהם או דנים בהם בכל מקום, אצלנו בישראל עם מימד ההשכלה הגבוהה אני חושב שמצטרף אולי גם ממד נוסף ורצוי וראוי גם אליו להתייחס. אני מניח, לא עשיתי מחקר מעמיק בנושא הזה אבל אני מניח שאחוז שהוא בקרב אלה שהולכים להשכלה הגבוהה, בקרב הסטודנטים אחוז המשרתים בצבא החובה ובמילואים לאחר מכן הוא כנראה גבוה יותר מהאחוז הממוצע של האוכלוסייה, גם אם ניקח את האוכלוסייה היהודית בלבד. זוהי נקודה שהיא דומה לישראל ומן הראוי גם אליה להתייחס, ואני מקווה שהפאנל התייחס לנקודות אלה ולאחרות ואגש ישר אל הפאנל, ואציג את הדוברים אחד אחד בתורו, ראשון הדוברים הוא פרופסור אבישי בראוורמן, נשיא אוניברסיטת בן גוריון בנגב, ואני אגלה איזה שהוא סוד אפל מעברו, הוא גם בוגר וגם מוסמך המוסד הזה.

פרופ' בראוורמן: ארתור, רות, בני משפחת בן נתן חברים, כמו שאני שמעתי את הדברים של יעקב ואני לא הכרתי את אמנון, אני חבר של ארתור, ואני צעיר מאמנון ב-12 יום בדיוק. איך אומר, אני מצטער שאחר דבריי אני יעזוב כי אני הולך לטקס

נוסף של חבר נפש שלי, נחמיה תמרי, אלוף ז"ל, שיש טקס לזכרו ואני בחבר השופטים שחילקו את המלגות אז אני מתנצל.

כמו שאמר גם ידידי לספסל הלימודים, אפריים, אני רואה כאן מורים שלי פה, כמו דוד פינס מאחור, אני רואה הרבה מאוד חברים. אני רוצה לומר במספר משפטים את הנושא של ההשכלה הגבוהה. אבל זה יותר ברוח הדברים שדיבר פה זיק ובנושא של תרבות, של מוסר ושל חברה אזרחית.

היתה שביתת סטודנטים גדולה, וזה עקור שיש משבר חמור בהשכלה הגבוהה בישראל. אני גם כנשיא אוניברסיטה וגם כאזרח מהשורה לא חושב שיש משבר חמור בהשכלה הגבוהה בישראל, אני חושב שיש משבר חמור במדינת ישראל, שחלק מהנגזרות שלו מתבטאות במערכת ההשכלה הגבוהה אבל עדיין אם אני משווה הוא פחות חמור שם.

המשבר במדינת ישראל הוא משבר שנובע מהעובדה לא רק שחברה שב-1970 היתה שוויונית ביותר או ב-75 בעולם המערבי האי שוויונית מספר 2 כרגע, מתקדמת למספר 1 בעולם המערבי, היא לא רק מתבטאת בפירוד האדיר הזה, איש הלא עליך ישראל, בתרבות הדיבור, בתרבות האלימות כאשר מערכת החינוך הסיסמא שלה, החובה לכבד והזכות לכבוד.

כשאני הרצתי לפני כ-500 מחנכים, כולם כאחד פנו אליי, איך אנחנו יכולים להשתמש במוטו הזה כשאנחנו מסתכלים על כנסת ישראל וכשאנחנו מסתכלים על כל התרבות הפוליטית והדברים האלה אוכלים אותנו כי אני חושב שהבעיה שלנו היום האם אנחנו יכולים בעידן של פריימריס, בעידן של סקרים, בעידן של רייטינג לשמור על דמוקרטיה שהיא באמת חברה אזרחית והיא Civil Society ואני ארצה להתייחס להשכלה הגבוהה ולחינוך, מה אנחנו עושים באספקטים האלה.

אבל קודם כל ככלכלן אני ארצה להתייחס בצורה מאוד פשוטה אמר אפריים, תפקיד ההשכלה הגבוהה הוא ליצור הון אנושי, ההון אנושי יש לו תשואה פרטית, אדם שלומד כלכלה, משפטים, רפואה, הנדסה וכו', נוצר לו הון אנושי שהוא מקבל עליו תמורה.

התמורה הגבוהה ביותר לחברה מבחינה כלכלית היא השקעה בחינוך והשקעה במחקר ופיתוח. לאחר מכן היא ההשקעה בתשתיות פיזיות שפה אנחנו לא אוסיף, חלשים ונראים באמת כעולם שלישי.

מדינת ישראל נאבקה גם עם השאלה ליצור שוויון הזדמנויות בהשכלה הגבוהה, עם כל המגבלות ועם כל השמרנות של ההשכלה הגבוהה, ובשמרנות יש דברים חיוביים ויש דברים שליליים, מערכת ההשכלה הגבוהה, עם מ-1990, עם העלייה הרוסית הגידול בביקוש לחינוך גבוהה שנובע מהדמוגרפיה ושינוי הטעמים, פתחה את עצמה בצורה דיי משמעותית אני מאוניברסיטה שהתחלתי בה כנשיא ב-90 היא הייתה 5,700 סטודנטים, היום היא עם 14,000, אוניברסיטת תל אביב הענקית הפכה להיות עוד יותר גדולה, הרבה מאוד גופים נפתחו, גם מכללות נוצרו בארץ ברצון ליצור שווי משקל חדש שלא ברור איך הוא התקיים של אוניברסיטאות מחקר, 7 במספר, 6 במספר ומכון מחקר שהוא מכון ויצמן ומכללות שתפקידן יהיה להתרכז יותר בהוראה עם חינוך טוב ל-BA, וימים יגידו, בישראל כל מי שהקים מכללה וכל ראש עיר ועיירה רוצה תכף שתהיה אוניברסיטה ויבנו לה היכל פאר שסך הכל מדינת ישראל כולה היא בסך הכל בגודל של עיר. אז פה זה רק הערה צינית לגבי הרצון לא לעשות בכל מקום דיפרנציאציה.

אני חושב שהמערכת עם כל החולשות שלה הגיבה בצורה מאוד משמעותית נפתחה ובכך אני אומר היא השיגה חלק מהמטרות כי במדינת ישראל רוב הפונים לחינוך גבוה מקבלים היום את הביטוי בצורה זו או אחרת להיכנס למערכת ההשכלה הגבוהה.

ישנם שני אספקטים שבהם איננו עושים מספיק, וזהו האספקט לגבי התיעוש, לגבי מדיניות של ההשפעה על התעשייה בארץ, וכמובן בנושא של שוויון הזדמנויות ובנושא החשוב ביותר שימוש מצפון ומצפן לחברה הישראלית.

לגבי התיעוש אז חשוב שיהיה מחקר בסיסי, חשוב שיהיה חופש אקדמי, מצד שני צריך להסתכל על אוניברסיטאות כמו University of Worik שלא הייתה אוניברסיטה החזקה ביותר, הבינה שבעולם היום צריך להקשיב לתעשייה, התעשייה מתקדמת מכילה גם רעיונות וכוח אדם שלעתים אף מובילה את

האקדמיה, ושילוב כזה או אחר הוא בריא, היום גם אוקספורד וגם קברידג' לומדים מהדרך הזו של ווריק.

במדינת ישראל היום יש צורך במיוחד עם הרצון שלנו להיות מבחינת תוצר לאומי חברה מובילה בעולם, עם ההשקעה במחקר ופיתוח שמביאה לתעשיות עתירות ידע, אנחנו זקוקים ליצירת שילוב חדש עם התעשייה. כמו שבבאר שבע לפני כ- 23 שנים הוקם בית ספר לרפואה והבית חולים כדי למשוך אנשים יצר תואר של פרופסור קליני, שבהם אדם משרת בבית החולים, משרת באוניברסיטה וזה לא בדיוק המסלול הרגיל, יש ליצור היום, להתחבר עם התעשייה במיוחד בשטחי ההיי טק, וליצור הפריה ברורה שבה נותנים את הביטוי גם לחכמה של התעשייה, גם למשאבים שלה, מכיוון שאנשים צעירים היום להבדיל אולי מזמננו וחלק מהיותר בוגרים שיושבים כאן, לא רואים יותר באקדמיה את היעד, ובמיוחד בשטחים המיוחדים בטכנולוגיה, בהיי טק, התמורה לאדם צעיר להיכנס לתעשייה היא כל כך גבוהה, ואנחנו יכולים להשיג את מיטב המוחות שטוב שיהיו באקדמיה ויש צורך ליצור את השילוב המתאים כמובן עם שמירת החשיבות של המחקר הבסיסי וההשקעה לטווח ארוך.

לגבי שוויון ההזדמנויות, אין ספק, הסטטיסטיקה, 80% מהסטודנטים במדינת ישראל שייכים לשני העשירונים העליונים. אין ספק שלמדינת ישראל יש לה בעיה קשה מאוד אם היא באמת רוצה להיות אור לגויים והמשמעות הכלכלית של אור לגויים היא חברה עם שוויון הזדמנויות, עם אי שוויון סביר שבאמת אנשים מנגזרות שונות מקבוצות שהם יותר מקופחות, אם הם יהודיות ואם הם מיעוטים באזורים בפריפריה זוכים לאותן הזדמנויות. והדבר הזה, קודם כל חלוקת המשאבים צריכה להיות שונה בחינוך הבסיסי, בחינוך התיכוני עם שינויים דיפרנציאלים, שבהם באזור באר שבע בשכונה ד' מקבלים יותר מאשר ברמת השרון, אחרת אנחנו נתפלג לחינוך לעשירים וחינוך לעניים כמו שיהיה רפואה לעשירים ורפואה לעניים, בריאות לעשירים ובריאות לעניים. המחיר בחברה כל כך מפורדת של אי שוויון כזה גבוה, יכול לבוא לא רק לרמת אלימות כל כך גבוהה אלא להתפוררות החברה הישראלית.

חלוקת התקציב, חלוקת התקציב, חלוקת התקציב. אבל אני חושב שגם האוניברסיטאות שמחויבות לשמור על מחויבות ועל איכות, כי מדינה חייבת להיות מונעת על ידי דגש במציונות, צריכות להבין יותר מאשר בעבר כי מבני עניים תצא תורה, זה מחייב מלגות בצורה הרבה יותר משמעותית, עזרה בסיסית, שילוב, פתיחות, כי אחרת אי השוויון הזה שהשכלה הוא המשתנה החשוב ביותר בו יתרחב גם אם באמצעות שוק פרטי לפעמים בתעשייה וקבלנות חלק מהבעיות נפתרות.

לגבי מצפון ולגבי מבנה האוניברסיטאות. ישבתי עם ידידי עמוס עוז לפני שבועיים, עמוס שהוא גם פרופסור באוניברסיטת בן גוריון, וחשבנו מה קרה לחברה הישראלית, זה נגזרת אולי של מה שקור בכל רחבי העולם אם נסתכל על הסצנריו מה שקורה בארצות הברית בין הקונגרס והנשיא, והשאלה היא מה קורה באמת לדמוקרטיה האזרחית?

דוד בן גוריון היה חשוב לו מה אומר נתן אלתרמן ומה אומר ארנסט דוד ברגמן, נוסף לרשות המחוקקת, לרשות המבצעת, לרשות השופטת הייתה, ואני מצטט פה את עמוס עוז, הייתה רשות נוזפת, הייתה מערכת של ערכים ותרבויות שלא עברת את הגבולות. היום הסיפור הוא אחר, באוניברסיטאות אין את אותם כוחות מצפוניים וגם לא מקשיבים אליהם במידה והם קיימים, כמובן שגם לא לסופרים, היום זה עידן עגל הזהב עם הסקרים, נתנו לי ספר שעוד לא קראתי, אמת וסקר, כאשר בצורה הברורה ביותר הדגש הוא על ברוטליות, על כוחנות, והרבה דברים על פסבדו מנהיגות ועל אנשים שנראים טוב ויש להם רייטינג ולצערי לעתים אין להם תוכן, כאשר חברה צריכה להיות מובלת על ידי החלטות לטווח הארוך, והחלטות לטווח הארוך צריכה אנשים שישקיעו, אנשים רציניים כמו חלק מהאנשים שיושבים כאן וישקיעו לטווח הארוך.

אני לא יודע מה הפתרון, לפעמים אני חושב שוועדות מסדרות של אנשים נאורים יותר טובים מכל הדמוקרטיה המודרנית הזו, זה שאלה קשה אבל היא תשפיע בקרוב אני בטוח, על כל מה שקורה בהשכלה הגבוהה, ולכן אני חושש היום שאם כל השמרנות והבעייתיות של ההשכלה הגבוהה, שחייבת להיפתח שלא פתרונות פופוליסטים יובילו אותה, ואומר על פתרון אחד.

אני מאוד מעריך את הסטודנטים, אני לפחות מכיר את הסטודנטים באוניברסיטת בן גוריון. 6000 מתוכם מעורבים בקהילה והם מצוינים נטו, הם טובים ונוסף לזה הם מעורבים, ואני יושב ומשוחח איתם, הם מאמינים באמרה שאני אומר, מרבי הלל, אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני? אבל החברה האלה שהם יוצאים החוצה אין להם מגרש משחקים נוסף להיות מעורב, הם לא רואים דוגמאות ובדבר הזה אני מאוד חושש, מצד שני מדברים היום ורצים לבחירות כל מי שרוצה להיות ראש ממשלה או חבר כנסת, לפתוח את האוניברסיטאות, שכר לימוד חינם, כל אחד יכנס וכולם יחיו בשלום עד היום הזה.

רבותיי, כמו שאמר רבין המנוח, זה קשקוש, שילכו לגרמניה וילכו לצרפת ויראו מה זה שלא משלמים שכר לימוד בכלל, ויראו מה קרה בכיתות, ויראו מה קרה באיכות, וישמעו את המנהיגים שם ויגידו איפה עשינו את החטא הזה שהיום כבר אי אפשר לחזור ממנו. קודם כל צריך לשלם קצת באוניברסיטאות, צריך מלגות, במיוחד לנזקקים, מלגות שמותנים במעורבות חברתית, צריך לשפר וגם לעזור למעמד הבינוני, אבל פתרונות פופוליסטים זולים יכולים לחסל, גם את איכות האקדמיה ובסופו של דבר לא יפתרו את אי השוויון. מדברים פה הרבה צרפתית? בצרפת את הגיובים מקבלים מי שהולכים ל-Inched ו-Ecole polytechnic לא מקבלים אלה שהולכים להרבה אוניברסיטאות שנפתחות יושבים שם שבע שנים, כבר גם לא לומדים ובסופו של דבר לא מגיעים לאמצויות ולא מקטינים את אי השוויון, אז לכן ישנם פתרונות ואמרתם הפתרונות האלה צריכים להיות רציניים לקראת הסטודנטים, לקראת שינוי אי השוויון אבל לא ללכת על פתרונות פופוליסטים שפגעו באירופה.

ה-Yardstick ההשוואה שלנו מבחינת מצוינות זה ארצות הברית היום ולא אירופה, באקדמיה, זאת התחרות שלנו, למרות המשאבים, ואנחנו צריכים ללמוד גם במבנה ואני בעד, יושב פה צ'רה שאני הייתי יושב ראש ועד ראשי האוניברסיטאות שהייתי טירון, הוא לקח על עצמו לעשות ועדה שתשנה את השכר באוניברסיטאות, אנחנו זקוקים לשינוי מסוים גם שם, לא להגזים, עם קצת דיפרנציאציה עם יותר דרגות חופש לניהול קיימות בארצות הברית ולא

קיימות באירופה, אוניברסיטאות שבעולם יש להם רק רקטור, כולם פקידי המדינה ואין יכולת לתמרן, ישנן הרבה בעיות שצריך לפתור אותן, אבל אני אומר הבעיה המרכזית לדעתי היום, נוסף לחלוקת התקציב, היא כמובן הגמשה באוניברסיטאות וידברו פה לשפר את רמת ההוראה, להוציא, לתת לצעירים להתקדם יותר מהר, כי יש פה איזה שהיא שמרנות קשה שיותר גבוהה מהאוניברסיטאות האמריקאיות, צריך לפתוח, צריך לתת, אבל אותי מדאיג ביותר, אמרתי בעיית המצפון.

בעיה שהנקודה שהאוניברסיטאות בישראל, ופה אני מצדיע לסטודנטים שהעלו את הדגל החברתי, שחלק מאיתנו מדברים עליו וחברתי ויושב פה אפריים, זה לא חברתי וכלכלי, נוצר פה איזה משפט שגוי לחלוטין שיש כלכלה ויש חברה, אני בתור תלמיד של ג'ו סטיגלס וקנת ארוה, ורוב הכלכלנים יודעים שנושא חלוקת ההכנסה וחלוקת המשאבים הוא דבר מרכזי בכלכלה, וכתבו עליו, הוא לא דבר שולי שפתאום נעלם, והדברים האלה מטרידים אותי, כי אני לא רואה היום מחדש בתהליכים שקורים ותהיינה פה בחירות ויבחר ראש ממשלה חדש אבל אם לא באמת נדון איך אנחנו מחזירים לכאן את ה-Civil Society אם לא נדבר על אי שוויון ברמה סבירה ובשוויון הזדמנויות ואם האקדמיה גם היא תהיה רק בית ספר טכני, טכני חשוב, שישלח את התלמידים להיי טק אבל לא תיצור מחדש דיונים כלכליים חברתיים נוקבים שקיימים הרבה יותר מאשר כאן, בווינגטון גם בסטנפורד וגם באירופה, אם לא נתעורר אז בסופו של דבר שאני שומע פה על אמנון ועל נחמיה ואני רואה פה הרבה מהאנשים, החברה פה שהיא רק אם תהיה אור לגויים תתקיים, כי אחרת אם היא תלך בדרך עגל הזהב מצד אחד והקמעות מצד שני היא לא תתקיים, וההון האנושי המצוין שנמצא באוניברסיטאות של הצעירים, יגיע לסליקון וולאי, לסינגפור או לכל מקום אחר, השאלה המרכזית היא היום, איך במערכת שהתמריצים שלה הם הפוכים, תמריצים של אכול ושתו כי מחר נמות, תמריצים של מנהיגות וסרות שהיא רק מיידית ולא לטווח הארוך, איך אפשר מחדש לשנות את מערכת התמריצים הזו, אני יודע רק פתרון אחד זה הפתרון של אמנון זכרונו לברכה, לחלק מהאנשים כאן ולנחמיה, זה העניין המצפוני למרות התמריצים שדוחפים

רק למידי ורק לשטחי להיאבק לטווח הארוך. ימים יגידו אם נצליח בזה,
תודה רבה.

אפרים צדקה: כפי שאמר אבישי בראשית הדיבור, הוא נאלץ ללכת, לעזוב לפני סוף הערב.

תודה רבה. הדוברת הבאה היא פרופסור זוהר שביט מבית הספר למדעי
התרבות על-שם שירלי ולסלי פורטר מאוניברסיטת תל אביב. בבקשה.

פרופ' זוהר: משפחת בן נתן, קהל נכבד. בעקבות אחת מתוכניות הטלוויזיה שהשתתפתי בהן

צלצל אליי בשבת אדם שכונה את עצמו צופה מן השורה, הוא כמובן לא הזדהה
ולאחר שהוא חירף וגידף אותי הוא טען שעתה נחשפה האמת, כל שביתת
הסטודנטים לא נועדה אלא לפגוע בנתניהו ולהוריד אותו מן השלטון.

ולהבדיל, בעצרת הזדהות של מרצים עם הסטודנטים פנתה אליי אישה, מי
שנוהג לכנות בתקשורת קשה יום ואמרה לי, השביתה הזו נותנת לי תקווה
בפעם הראשונה. תקווה שהילדים שלי ירצו ללמוד ביסודי ובתיכון כי יהיה
להם סיכוי להגיע לאוניברסיטה.

מה גרם לצופה מן השורה לתפוס את השביתה כאיום על שלטון נתניהו, ומה
היה בא שנתן תקווה רבה כל כך למי שעד כה לא האמין שילדיו יוכלו אי פעם
להגיע לאוניברסיטה.

אני הייתי רוצה בדברים הבאים להתמקד בקיצור בשתי השאלות האלה
ולכרוך אותן בשאלה של שביתת הסטודנטים. התקשורת וגם רוב הציבור
מיהרו להכתיר את סיומה של השביתה ככישלון. בטווח הקצר יתכן שצדקו,
אולם בטווח הארוך ואני סבורה שלשביתה הזו עוד תהיינה השלכות רבות,
ושביתה כמו זו שבסופו של דבר תבעה את שינוי סדר העדיפויות הלאומי,
צריכה להבחן בטווח הארוך, אני חושבת שהם טעו.

כבר עתה אפשר לקבוע שלשביתה הי שני הישגים נכבדים. האחד היא קראה
תגר על המציאות הווירטואלית של הממשלה ועל סדר היום שלה, הסטודנטים
שסירבו לחתום על הסכם רע ולהציגו כהסכם טוב כפי שהממשלה נהגה לעשות
לא אחת, סרבו לשתף פעולה עם כללי משחק שקבעה הממשלה הנוכחית, וכמון
הם קראו תגר על סדר העדיפויות של הממשלה הנוכחית ותבעו לשנות אותו.
את זאת היטיב להבין אותו צופה מן השורה ועל כך יצא כעסו. ואחר, חשוב לא

פחות, השביתה העלתה על סדר היום הציבורי את שאלת ההשכלה הגבוהה והיא נתנה מקום לתקווה שכל אזרח הראוי לכך יוכל להגיע בעתיד ללימודים גבוהים, ולראיה גם הדיון שאנחנו מקיימים היום אני חושבת הוא חלק מהעניין שנוצר עכשיו בהשכלה הגבוהה. אולם, וכאן אסור לנו לטעות, העובדה שהשביתה הצליחה לעלות את ההשכלה הגבוהה על סדר היום הציבורי אין בה בהכרח בשורה של תקווה, נהפוך הוא, כפי שהדברים עומדים היום עלולות תוצאות השביתה באופן פרדוכסלי להפוך לחרב פיפיות שתאיים על עתיד ההשכלה הגבוהה.

אחת התוצאות המרות של השביתה עלולה להיות קריסת אוניברסיטת המחקר במדינת ישראל. אוניברסיטת מחקר במובן של מוסד שמתפקידו לעסוק במחקר, לא להכשיר עובדים להיי טק, להכשיר דור המשך של חוקרים, להנחות תלמידים לתארים המתקדמים וגם ללמד תלמידים לתואר הראשון, כל אלה כמובן תוך שמירה על סטנדרטים של מצוינות שאוניברסיטאות בישראל עדיין יכולות להתהדר בהם.

אני חושבת שאין ויכוח היום על כך שהחינוך הוא המכשיר בהא הידיעה לשינוע חברתי, ונדמה לי גם שכל מדיניות העולם כבר הכירו בכך. גם ארצות מפותחות וגם מדינות מתפתחות רואות בהשכלה הגבוהה היום מצרך לאומי חשוב ומעניקות אותו חינם או כמעט חינם.

אבל למרבה הצער מדינת ישראל איננה שותפה להכרה הזו והצורך בהשכלה גבוהה נתפס עדיין כזכות יתר. בתור שכזו היא נמנעת מרבים ואנחנו צריכים לשנן ולזכור מה הי המשמעות שרק שני עשירונים העליונים או בעיקר שני העשירונים העליונים מגיעים להשכלה הגבוהה, ולכן מצבו של הסטודנט במדינת ישראל שונה בתכלית השינוי ממצבו של הסטודנט באירופה או בארצות הברית.

כדאי לזכור מה זה להיות סטודנט באירופה או בארצות הברית, סטודנט או סטודנטית לצורך העניין.

לסטודנט בארצות האלה יש פרופיל מובהק, הוא צעיר, הוא מגיע ללימודים באוניברסיטה אחרי שסיים אתה לימודים בתיכון או שרת בצבא במדינות

שבהם קיימת חובת שירות צבאי, הוא לומד בין שלוש לארבע שנים לתואר הראשון, הוא מקדיש את כל זמנו, או כמעט את כל זמנו ללימודים ובנוסף לכך, וזה הדבר החשוב ביותר יש לו פנאי ללמוד, יש לו פנאי לקרוא, יש לו פנאי לחשוב, יש לו פנאי לשהות בקמפוס, יש לו פנאי להתפתח, יש לו גם פנאי להתחרט על מה שהוא למד, יש לו פנאי ללמוד דברים שכלל אינם נחוצים לו, יש לו פנאי לבזבז זמן, יש לו זמן לעשות חיים, בקיצור תקופת הלימודים באוניברסיטה הן כמה שנים טובות שיעשירו אותו ויבנו את אישיותו ומאוחר יותר הוא יוכל גם להתגעגע אליהם.

גם אם אנחנו כחברה ישראלית החלטנו משום מה שאנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו להעניק לילדים שלנו שנים יפות באוניברסיטה בשעה שרמת החיים במשק עלתה בכל התחומים האחרים של החיים, אנחנו צריכים לשאול את עצמנו האם אנחנו יכולים להרשות לעצמנו את הפרופיל הנוכחי של הסטודנט הישראלי, ואני רוצה להצביע על כמה נתונים שאולי הם גם ידועים, כדאי לרענן את הזיכרון בהם.

1. הסטודנט הישראלי הוא סטודנט מבוגר בהרבה מהסטודנט הלא ישראלי, רק 15% מבוגרי התיכון בעלי תעודת בגרות מתחילים ללמוד באוניברסיטה אחרי תום השירות הצבאי. רוב רובם של הבוגרים מתחילים ללמוד באוניברסיטה בגילאים הרבה יותר מאוחרים 28 ומעלה, בגרמניה לעומת זאת 90% מן התלמידים בוגרי התיכון שיש להם תעודת בגרות מתחילים ללמוד מיד באוניברסיטה.

2. מחיר הלימודים בארץ הוא יקר מאוד, מחיר הלימודים בארץ באופן ריאלי במושגים של משכורות אמיתיות, משכורות ריאליות הוא יקר יותר מאשר באוניברסיטאות היקרות ביותר בארצות הברית, המחיר הוא 45,000 שקל לשנה, של הוצאות מחיה ושכר לימוד ומסתכם, המחיר הזה פירושו למעלה מ-7 משכורות נטו יפות בארץ. בארצות הברית הסכום הזה שווה ל-50,000 דולר לשנה. וחשוב שנזכור שאפילו ב-Dartn College מחיר הלימודים איננו עולה על 40,000 דולר לשנה. כלומר, מחיר הלימודים בארץ יקר יותר מאשר בקולג' היקר ביותר מאמריקה.

3. אין אפשרות ללימודים זולים יותר בארץ, אין בארץ State University שמעניקות חינוך גבוה ובזול וכמובן אין אוניברסיטאות שמעניקות מלגות לכל הסטודנטים פותרות אותם כליל משכר הלימוד.
4. משך הלימודים בארץ ארוך הרבה יותר, כמעט ואין סטודנטים שמסיימים את הלימודים בשלוש שנים אפילו לא תוך ארבע או חמש שנים. נכון שגם באירופה חלק מן הסטודנטים הפכו לסטודנטים נצחיים והפכו את זה למקצוע, בעיקר בתקופות של אבטלה, אבל ברור שהסיבה לכך הפוכה מאשר בארץ.
5. איכות הלימודים נמצאת כל הזמן בירידה. אנחנו יכולים להמשיך ולהתהדר בסטנדרטים הגבוהים שאנחנו כסגל אקדמי מתהדרים בהם ובצדק, אבל איכות הלימודים נמצאת בירידה מפני שחלק ניכר מהסטודנטים אינו משתתף בשיעורים, לא קורא את חומר הלימודים, לא משקיע כראוי בכתובת עבודות, איננו לומד ללמוד.
- ההצטברות של כל הרכיבים האלה יחד לפי הבנתי היא זו שהובילה להתפרצות של השביתה של הסטודנטים. אבל הגיע הזמן שהחברה הישראלית תתחיל לבדוק את המחיר האמיתי של הלימודים במושגים של ניצול משאבים. אנחנו בכנס של מרכז ספיר אז ניסיתי להתאים את עצמי למקום. אולי במקרה זה הזול הוא היקר, כי צריך להתחיל לחשוב איזה משמעות כלכלית יש לעבודה שסטודנט ישראלי מושך את הלימודים בשמך ארבע או חמש שנים? שהוא מגיע ללימודים שכבר יש לו מחויבות למשפחה ולמקום העבודה, איזה מחיר הוא משלם במושגים של איכות לימודים ובהכשרה המקצועית שלו, ולכן הגיע הזמן שאנחנו נכיר בכך שהבעיה של הסטודנט הישראלי כבר מזמן איננה הבעיה שלו בלבד, זו בעיה אקדמית וזוהי בעיה חברתית וכלכלית, זוהי בעיה אקדמית משום שהסטודנט הישראלי איננו מקדיש זמן ללימודים ואיננו מקדיש את האנרגיה הנדרשת לכך וזוהי בעיה חברתית וכלכלית מפני שמשך הזמן הארוך של הלימודים מבזבז את זמנן של כל המערכות, שלנו ושל הסטודנטים ומונע מהסטודנטים להיכנס למעגל העבודה היצרני ולהתחיל לתרום לחברה.

ממה כל זה נובע? אני חושבת שכל זה נובע בראש ובראשונה מכך שמדינת ישראל עדיין לא הכירה בזכותה אוניברסלית ללימודים גבוהים, ושהאופציה של הלימודים הגבוהים איננה פתוחה בפני רוב האזרחי המדינה ולכן גם היכולת לשינוע חברתי כמעט ואיננה קיימת.

שאלה אחרת לגמרי היא כמובן מהי הדרך הטובה לממש את הזכות האוניברסלית הזו, אני אישית תומכת בפתרון של הלוואות מסובסדות, אני רוצה עכשיו להיכנס לסוג של הפתרון, אני חושבת שצריך לעצב אותו ולגבש אותו.

אבל ברור שצריך למצוא פתרון וצריך להכיר בזכות הזו. מה שקורה היום הוא שבשל העובדה שהשביתה העלתה את שאלת החינוך הגבוה על סדר היום רבים סבורים עכשיו או שותפים לסברה של המצב הנוכחי של ההשכלה הגבוהה חייב להשתנות ועניין הסטודנטים שקודם לכן בכלל לא היה חלק מהשיח הציבורי הפך באחת לקנה מידה להתייחסות בכל דיון חברתי שמתקיים היום וגם בסדר היום הפוליטי. ודי להקשיב לדברים של אהוד ברק ושל יצחק מרדכי בשבועות האחרונים כידי להיווכח בכך.

אבל השאלה שצריכה, וכאן אני לא חושבת שאנחנו צריכים להתפעל מידי מן ההצהרות שאנחנו שומעים מהפוליטיקאים השכם וערב, מפני שהשאלה שצריכה להטריד היום את כל מי שהשכלה הגבוהה יקרה לו היא מה תהיה התוצאה של העלאת ההשכלה הגבוהה על סדר היום הציבורי.

האם מדינת ישראל תכיר בזכות ללימודים גבוהים כזכות אוניברסלית והאם היא גם תהיה מוכנה לשלם את המחיר שכרוך בכך? צריך לקוות שכך אכן יהיו פני הדברים ושהתקווה שביטאה אותה אישה שציטטתי בראשית דבריי אכן תישא פרי, צריך לקוות שלאחר הבחירות תקום ממשלה חדשה שתכיר בזכות האוניברסלית וגם במחיר שיש לשלם עבורה. אבל, וזהו אבל גדול, צריך להיערך גם לאפשרות אחרת, צריך להיערך לאפשרות שהממשלה החדשה תנסה להבטיח את הזכות ללימודים גבוהים בלי שתהיה מוכנה לשלם את המחיר שנדרש לכך, וצריך אז להיערך לאפשרות שיוצע לסטודנטים פתרון פופוליסטי וזול על ידי כפיית מכלליזציה עלה אוניברסיטאות, מיכלליזציה, כלומר הפיכת

האוניברסיטאות למכללות, תביא להורדת רמת המחקר וההוראה ותהיה הרסנית לא רק מבחינת הסגל האקדמי אלא מבחינת הסטודנטים, מפני שבסופו של דבר היא תוביל ליצירתן של שתי מערכות נפרדות, נפרדות של השכלה גבוהה, לעשירים ולעניים.

הסגל האקדמי, כלומר אנחנו, חייב להיערך גם לאפשרות הזו שאם לא כן לא רק שנמעל בתפקיד אלא אנחנו גם עלולים לאבד את הבית, עלינו לנתח את המשמעות השביתה, להבין את השלכותיה ולהתגייס עם מאבק עם עתיד ההשכלה הגבוהה. אם לא נשכיל כבר עכשיו ליצור הבחנה ברורה בין אוניברסיטאות מחקר שתפקידן להתרכז במחקר, ללימודים לתארים מתקדמים ובמחקר לשם מחקר, תלך ותיטשטש ההבחנה בין האוניברסיטאות לבין המכללות.

המכללות לעולם לא תהפוכנה לאוניברסיטאות מחקר של ממש אבל יש סכנה אמיתית שאוניברסיטאות המחקר יאבדו בכרסום איטי את הריזונדה אתר שלהם ובוקר אחד נקום ונגלה שהפכנו למכללות.

אם זה יקרה הרי שתוצאותיה של השביתה החשובה והמוצדקת הזו, לא רק שלא יבטיחו מערכת טובה יותר של השכלה גבוהה, אלא אנו עלולים חס וחלילה להפוך לבני הדור האחרון של אוניברסיטת המחקר בישראל. תודה רבה.

אפרים צדקה: פרופסור זהר שביט ליוותה את הסטודנטים במאבק, גם עידוד מוסרי וגם על זה היא ראויה על הברכה. הדובר הבא הוא פרופסור יעקב עמיהוד מבית הספר למוסמכים במנהל עסקים על שם לאון רקנטי באוניברסיטת תל אביב וגם ישתמש בפלאי הטכנולוגיה.

יעקב עמיהוד: ממני תשמעו דברים קצת שונים. קודם כל יש מיתוס שבארץ שכר לימוד הוא יותר גבוה מאשר בשאר העולם, והמוטו של הסטודנטים היה שכל העולם פתור משכר לימוד ובארץ יש שכר לימוד.

באוניברסיטאות הציבוריות בארצות הברית שכר הלימוד יחסית להכנסה הוא או שווה לזה שבישראל או גבוה יותר מאשר בישראל, אפשר להוסיף

שבאוניברסיטת משיגן למשל שכר הלימוד הוא ב- BA הוא יותר מ- 6000 דולר.

ובכן, אם מסתכלים על שכר הלימוד באוניברסיטות הציבוריות שארצות הברית ביחס להכנסה, ואני יכול להגיד לכם שרובן הן לא ברמה של האוניברסיטאות הישראליות, רובן, לא כולן, יש כמה שהן ברמה מצויינת, אז השכר לימוד שם הוא שווה או גבוה יותר מאשר בארץ. השכר לימוד הוא לתושבים מקומיים, למי שנמצא מחוץ למדינות ורוצה ללמוד במדינה אחרת שכר הלימוד הוא יותר מכפול. שכר הלימוד באוניברסיטאות הפרטיות הוא גבוה לעין שיעור.

בארצות הברית צריכים ארבע שנים כדי לגמור BA ובארץ אפשר לסיים בשלוש שנים, אני סיימתי בשלוש שנים ומי שלומד את כל הקורסים כתקנם מסיים בשלוש שנים.

אמרו לי שבגרמניה אין שכר לימוד, לא הצלחתי לבדוק את זה אבל אני יכול להגיד לכם שגרמניה שגדולה פי 15 מישראל אין אף מחלקה לכלכלה, אפילו אחת, ברמה של המחלקה לכלכלה של אוניברסיטת תל אביב.

אין אפילו בית ספר אחד למנהל עסקים ברמה של בית ספר למנהל עסקים בישראל. אז אם עושים Quality-Adjustment התאמה לאיכות התמונה שמתקבלת היא קצת שונה. אני לא אומר שאין שם אוניברסיטאות טובות, אבל שמעתי מפרופסור בראוון נשיא אוניברסיטת באר שבע, את הבעיות שנוצרו בגרמניה, אני לא הייתי מודע להם, בגרמניה ובצרפת כתוצאה מזה שעשו שכר לימוד בחינם.

אם אנחנו לוקחים את הסטנדרט שאליו אנחנו רוצים להשתוות בכל העולם למעשה רוצה להשתוות מבחינת האיכות האוניברסיטאית לארצות הברית שהיא המוליכה, ובכן, כפי שאתם רואים מהעובדות, בארצות הברית שכר הלימוד הוא שווה או גבוה יותר מאשר בישראל.

עכשיו סבסוד שכר לימוד במהפכה החברתית. לדעתי הסטודנטים נשאו את שם המהפכה החברתית לשווא. מפני שקבלת תביעות הסטודנטים הגדילה את אי השוויון בחברה הישראלית. יש בישראל ציבוריים גדולים מאוד שהבעיה שלהם

זה לא לשלם שכר לימוד ברגע שמתקבלים לאוניברסיטה הבעיה שלהם היא שהקבלה לאוניברסיטה היא לא בתחום האפשרות שלהם בכלל ולא בתחום החלום שלהם בכלל, משום שהם, או שאינם מסיימים תיכון, או שמסיימים תיכון בציונים נמוכים, הרקע ההשכלתי שלהם הוא נמוך מאוד. אי השוויין בחברה הישראלית נובע מהבעיה של הציבוריים האלה אין שום דרך להתקבל לאוניברסיטה, תסתכלו על אוכלוסיית הסטודנטים, הם הברי מזל בחברה הישראלית, קודם כל הם נולדו עם אינטליגנציה גבוהה, או קיבלו אותה באיזה שהיא דרך, זה דבר שלבנאדם יש לו מזל, כמו שיש בנאדם שהוא רץ מהר והוא יכול לשחק בקבוצת כדורגל.

הם נולדו בדרך כלל למשפחות עם ממעמד חברתי כלכלי גדול יותר ואתם שמעתם את הסטטיסטיקה שפרופסור בראוורמן דיבר עליה 20%, סליחה 80% מהסטודנטים באים משני העשירונים הגבוהים של האוכלוסייה הישראלית. מה שבטוח לא חשוב מאיפה הם באו, הם יזכו להכנסה גבוהה יותר שהם יגמרו את לימודים שלהם. יותר מאלה שלא למדו יחד איתם.

סבסוד החינוך הגבוה, תשכרו שאנחנו מדברים על מגבלת תקציב, ברור שהייתי רוצה שגם הסטודנטים ילמדו בחינם וגם בתי הספר התיכוניים יקבלו יותר כסף וגם יהיה יום לימוד ארוך, וגם יהיה גן ילדים החל מגיל 3 ולא מגיל 5 ברור שהייתי רוצה את זה, הייתי שמח שכל הדברים האלה יהיו ובנוסף תהיה מלגת קיום לכל הסטודנטים, אבל אנחנו מדברים על צד של מגבלת תקציב, ואם אנחנו מסבסדים את החינוך הגבוה בלי להפנות מקורות מקבילים לבתי ספר תיכוניים, ליום לימודים ארוך, לחינוך לגיל הרך, המשמעות של הדבר הזה, בלי קשר לאידיאולוגיה פשוט מבחינה עובדתית גרידא, זה העברת מקורות מהשכבות הנמוכות לשכבות העליונות כי זה פשוט מבחינה סטטיסטית. אני לא אומר שכל סטודנט הוא עשיר, וכל מי שלא סטודנט הוא עני, אני מדבר על הסטטיסטיקה. זאת היא קבוצה, קבוצת הסטודנטים, היא קבוצה קבוצת הסטודנטים משקיעה בהון האנושי שלה כדי שאחר כך היא תייצר הכנסה יותר גבוהה בעתיד.

יכול להיות מישהו אחר שמשקיע בנגרייה או במוסך או בדבר אחר כדי לקבל הכנסה יותר גבוהה בעתיד. ובכן, צורה אחת של השקעה מסבסדת וצורה שניה של השקעה אינה מסבסדת. אלה שמסובסדים, הסטטיסטיקה מראה באים מהשכבות הגבוהות אלה שלא מסובסדים באים מהשכבות הנמוכות ויוצא מכך שבשכבות הנמוכות לא רק שהם התחילו נמוך, הם גם נשארים נמוך ולא מקבלים סובסידיה.

כל סטודנט שמגיע הנה לאוניברסיטה, במצב היום, בלי להקטין את שכר הלימוד, מקבל סובסידיה של עשרות אלפי שקלים תוך כדי הלימודים שלו, ואני לא לוקח את שיעור ההשתתפות שלו כאן שהוא הרבה יותר נמוך מאשר למשל במכללות. אני אומר שנניח שהיה שכר לימוד באוניברסיטה כמו במכללות הבלתי מתוקצבות שהם מוסדות הוראה נטו, בלי מחקר, בלי פעילות נוספת. גם אז שכר הלימוד הוא 50% מהעלות. כלומר, שכל סטודנט שלומד פה שלוש או ארבע שנים מקבל מהמדינה מתנה של 30 – 40 אלף שקל, ובן גילו לא מקבל מהמדינה כלום.

פרופסור בראוורמן דיבר על נתונים של קשורים לעשירונים שמהם באו הסטודנטים. אני מצאתי נתונים על המוצא של הסטודנטים, והנתונים ידועים. אני לא מדבר על אלה שכבר יכולים להתקבל לאוניברסיטה שיעור הניגשים למבחני בגרות, כלומר הרבה לפני שהם בכלל יכולים לחלוטם על אוניברסיטה, כידוע, גבוה יותר בין אשכנזים מאשר בין אלה שאינם אשכנזים. גבוה יותר בין יהודים מאשר בין ערבים, גבוה יותר ברמת אביב מאשר בעירות פיתוח, כמו שאתם רואים פה את הנתונים, 6% מבני הנוער בישובים מבוססים אינם מסיימים כלל תיכון, אבל בערי פיתוח זה יותר מפי 3. בין הערבים זה פי 7. אחוז המתחילים ללמוד באוניברסיטאות ממקבלי תעודות הבגרות הוא כמובן נמוך יותר בין יוצאי ארצות המזרח מאשר בין מדינות המערב. יש לי פה איזה שהיא טבלה שליקטתי מנתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אתם יכולים לראות שהשיעור של הערבים בין הסטודנטים הוא הרבה יותר נמוך מאשר השיעור שלהם באוכלוסייה. השיעור של יוצאי אסיה אפריקה בין הסטודנטים היהודים הרבה יותר נמוך מהשיעור שלהם באוכלוסייה. למרבה

השמחה, ועקבתי אחרי הנתונים על פני שנים, הפער בין יוצאי ארצות אסיה אפריקה ובין יוצאי אירופה אמריקה הולך ומצטמצם עם הזמן, משום שמשרקיעים יותר אמצעים בבתי ספר התיכוניים והחינוך הרך שמאפשרים לאנשים האלה בכלל להתקבל או לחלום להתקבל לאוניברסיטה.

זה מוכיח שהבעיה שנמצאת פה היא לא בעיה מאיפה הבנאדם בא כמו שחושבים כמה חברי כנסת, אלא שאלה של משאבים.

אם יש לי השאלה לאיפה להפנות משאבים מוגבלים? את השקל הנוסף שיש לי איפה לשים? לסבסד סטודנט שכבר הצליח לקפוץ על המשוכה ולהגיע הנה או לעשות יום חינוך ארוך למישהו בעיירת פיתוח כדי שיוכל בכלל לחלום לקפוץ מעל המשוכה. התשובה שלי אני חושב ברורה לכם.

כמו שאמרתי לכם במהפכה חברתית אמיתית מוצאו של האדם לא צריך להיות פקטור שיסביר את הסיכויים שלו ללמוד באוניברסיטה. למרבה הצער, בארץ זה לא המצב. תגידו לי מה מוצא האדם, מאיפה הוא בא, מי היו ההורים שלו, מה רמת ההכנסה של ההורים שלו, ואני אגיד לכם פחות או יותר בדייקנות מה הסיכוי שלו בכלל להתקרב לאוניברסיטה.

עכשיו, אם היינו עושים מהפכה חברתית אמיתית היינו צריכים לפתור את המכשול הזה, היינו צריכים לנתק את הקשר בין מוצאו של האדם, הרקע של האדם, רמת ההכנסה שלו לבין הסיכויים שלו להתקבל לאוניברסיטה. וכמו שאמרתי יש לנו תקציב מוגבל, הייתי רוצה לתת סובסידיה לכל הסטודנטים, חינוך חינם אבל אין לנו את האפשרות הזו ואם הייתי צריך לחשוב מה לעשות הייתי שם את כל הכסף על קידום שוויון ההזדמנויות בחברה הישראלית. כלומר, להגדיל את הסיכוי של בני השכבות הנמוכות להתקבל לאוניברסיטה, למשל על ידי שיפור החינוך לילדים מיעוטי יכולת. אני לא רוצה לדבר על בעיות ההשפעה החיצונית בחינוך כי אין לנו זמן. ולסיום, אתם שמעתם הרבה את הטענה, לסטודנטים מגיע כי הם הלכו לצבא ושרתו שלוש שנים וכיו. רוב המשרתים בצבא לא הולכים לאוניברסיטה. תלכו על ראובן ושמעון שהיו באותה יחידה צבאית, אכלו מאותו מסטינג, סחבו אותו תרמיל והתנסו באותן התנסויות.

הם גמרו את הצבא, ראובן, או בגלל שהוא נולד במזל עם אינטליגנציה גבוהה או בגלל שהוא קיבל חינוך יותר טוב ברקע שלו, בא ממשפחה יותר טובה, הולך לאוניברסיטה, מקבל מיד סובסידיה מהמדינה. שמעון, שלא מסוגל ללכת לאוניברסיטה אולי הולך לפתוח נגרייה, לא מקבל מהמדינה כלום. אם אנחנו רוצים לפתור את הבעיה שכרוכה בשירות הצבאי לא צריכים הסטודנטים להגיד תנו לנו, מה בדבר הרבים? הם המיעוט הרי, מה בדבר הרבים שהיו בצבא כמותם ולא מקבלים דבר?

מהפכה חברתית אמיתית אם זו הייתה משאת נפשם של הסטודנטים הייתה אומרת, תנו לכל אחד שגומר את הצבא, למשל תנו לו את שכר המינימום עבור התקופה שהוא שירת בצבא, ואז בנאדם יוכל לבחור אני רוצה להשתמש בכסף שלי ללכת לאוניברסיטה, אני אלך לאוניברסיטה, אני רוצה לקנות דירה, אני אקנה דירה, אני רוצה לפתוח נגרייה או מוסך או להיות נהג טקסי אני אהיה נהג טקסי.

מדוע האפליה הזו מדוע חייל שסבל כמו אחרים ולא התמזל מזלו להיכנס לאוניברסיטה מגיע לו יותר מהחייל הזה.

לפיכך, אני לא התרשמתי משביתת הסטודנטים, כמו שאתם רואים הרצאה שלי לתת לכולם, לכל סטודנט שכר מינימום עבור השירות שלו שזה בערך 90,000 אבל להחסיר מזה איזה סכום עבור האוכל המצוין שהוא מקבל בצבא, הבלתי משרתים כמובן לא יקבלו דבר, מי שמשרת בצבא שנתיים יקבל פחות ממי שמשרת בצבא שלוש שנים. מי שמשרת בשירות קרבי או קשה, יקבל אולי יותר, אני לא יודע את הקריטריונים ואז כל אחד יוצא עם כסף מהצבא, ואז הוא יכול לבחור, אבל באותה מידה לא צריך לסבסד רק את הסטודנטים.

מה שאני כן תומך אבל, זה בעידוד מנגנון ההלוואות לסטודנטים. מושם מה שהסטודנטים לא קידמו בברכה את השיפור מנגנון ההלוואות אבל אני חושב שזה מפתח. דבר ידוע הוא בכלכלה שקשה לתת הלוואות כנגד הון אנושי, מפני שאין חוקי עבדות ואי אפשר להכריח בנאדם לעבוד ולשלם את ההלוואה, לכן השוק הפרטי אינו עובד טוב בהקשר הזה.

אני חושב שבכיוון הזה דווקא הייתי מאוד תומך לרפורמה שהוצעה לסטודנטים, דהיינו לתת להם הלוואות שישלמו עבור הלימודים שלהם ובתום הלימודים הם יוכלו להחזיר אותן.

פרופ' צדקה: תודה, אני אקח את זכות היושב ראש רק לשתי הערות קצרות. לפני כ- 20 שנה היה צוות של כלכלנים מאוניברסיטת תל אביב וגם כלכלנים מחוץ לאוניברסיטה והיה לי הזכות להימנות עליהם. הצענו קרן שנקראה קרן סף, זה תוכנית למתן הלוואות לכל המשרתים בצבא על פי תקופת השירות כאשר ההלוואות יכולות לשמש לכל דבר לא רק להשכלה גבוהה, הרעיון משום מה לא נקלט באותו זמן, במיוחד שהיה חושב אז, כי שוק ההון לא היה קיים. והערה שניה, אני חושב שיש הגיון רב בהצעה האחרונה של פרופסור עמיהוד לגבי תשלום שכר למשרתים בצבא, הבעיה היא שהתשובה של האוצר לשביתה של הסטודנטים היה לא להוריד שכר לימוד וגם לא לתת להם שכר, שום דבר לא הוצע, זה בעצם אֶחת הבעיות.

עם שתי ההערות האלה אני מעביר את רשות הדיבור לד"ר רון שחר, מבית הספר לכלכלה על שם איתן ברלגס באוניברסיטת תל אביב.

ד"ר אהרון שחר: אז קודם כל הדברים שבאמת מאוד נגעו ללבי, משפחת בן נתן, אורחים, אני אנסה לשמור על ה- 15 דקות, אני אתאר את איך שאני רואה את הדברים כאן ככלכלן ואני אנתח בהתחלה את ההיבטים הכלכליים ולאחר מכן ההיבטים החברתיים. המסר מהדברים שאני אנסה להעביר, זה שבמובן הכלכלי אין לי תשובה חד משמעית, אני לא חושב שהדברים הם שחור ולבן, מנגד בהיבטים החברתיים אני חושב שהדברים הם כן יותר חד משמעיים, ובגלל ההיבטים החברתיים האלה ובגלל ההיבטים המוסריים שעליהם אני לא אדבר כאן בהכרח, אני רוצה לציין שאני תמכתי בשביתת הסטודנטים ואני עדין תומך בה באופן עקרוני, אני קרוב לנושא הזה כי לפני לא הרבה שנים אני הייתי סטודנט ושבתי ובאותה תקופה ולאחר מכן הייתי יועץ כלכלי לשר האוצר וניהלתי משא ומתן כך שאני מכיר את הסוגיה הזו משני צידיה וגם מהצד האקדמי. בוא נתחיל ונדבר קצת על איך חושב על הסוגיה הזו כלכלן ונסיים בדברים החברתיים.

כלכלן שרואה ממשלה, אז כלכלן קלאסי דבר ראשון מקבל צמרמורת הוא לא מבין למה צריך ממשלה, אבל לאחר שהוא עובר את הצמרמורת הזו הוא בא ואומר אז מתי בכל אופן צריך ממשלה, צריך ממשלה כאשר השוק לא בהכרח מתפקד, אז מה המקרה של השכלה גבוהה או חינוך בכלל? למה זה רלוונטי, מהסיבה הבאה, יש הרבה פעולות שאנחנו עושים בחיים שבהם מקבל ההחלטות לא תמיד מודע או לא תמיד לוקח בחשבון את ההיבטים החיוביים ואת ההיבטים השליליים של הפעולה שלו, והדברים האלה נאמרו כאן אני רוצה לחזור עליהם, כלומר את העלות ואת התועלת שנובעת מהפעולה שהוא הולך לעשות, במקרה הזה אני רוצה לייחד את הדברים לתועלת, מה זאת אומרת? זאת אומרת, בוא נניח סטודנט שעלות שכר לימוד בשבילו היא עשרה שקלים, והתמורה, כלומר, התוספת נניח למשכורת, נניח שזה קריטריון היחיד שתהיה לו במהלך השנים זה 9 שקלים, הבנאדם הזה לא ילך ללמוד, אלא מה? אם מבחינתנו כחברה זה שהוא ילך ללמוד שווה יותר מ- 9 שקלים, למשל ה- 9 שקלים שלו ועוד 3 שקלים לאנשים אחרים כפי שאני תקף אסביר, הרי שמבחינתנו כחברה היינו רוצים שילך ללמוד, כי מבחינתנו כחברה היינו רוצים שילך ללמוד, כי מבחינתנו כחברה כשהוא הולך ללמוד ואנחנו מתעשרים ב- 12 שקלים ומשלמים 10 שקלים הרווחנו 2 שקלים.

אז השאלה היא האם בחינוך בכלל, ובהשכלה גבוהה בפרט, יש את ההבדל הזה, יש את התועלת של אחרים של החברה כתוצאה מכך שבנאדם הולך ללמוד, והתשובה היא חד משמעית כן. מה זאת אומרת? אנחנו יודעים ואני מציין כאן הרבה ממצאים אמפיריים בלי להסביר במפורש, אני מקווה שתקבלו את זה, אנחנו יודעים שכאשר בנאדם הולך ומשביח את ההון האנושי שלו לא רק הפרודוקטיביות שלו, לא רק הפרייון שלו גבוה כתוצאה מכך, גם הפרייון של האנשים שעובדים איתו, אלה שעובדים מעליו, מתחתיו ובשורה שלו. ולכן אם הוא ילך ללמוד אנשים אחרים ירוויחו, זה כשאנחנו מסתכלים במובן סטטי יש לנו היום ממצאים נוספים על מחקר שנעשה במאה מדינות שלא רק האנשים שעובדים איתו ירוויחו אלא ככל שנרכוש השכלה גבוהה הצמיחה של המשק תהיה גבוהה יותר, כלומר גם הדורות הבאים ירוויחו.

עכשיו כשאני בתור סטודנט אני הולך ללמוד, אני לא לוקח את הדברים האלה בחשבון, אני לוקח בחשבון סטודנט לוקח בחשבון רק את התמורה שהוא יקבל, הוא לא לוקח בחשבון את התמורה שיקבלו הדורות הבאים, הוא לא לוקח בחשבון את התמורה שיקבלו אלה שעובדים איתו, ולכן כאן תפקידה של הממשלה לעודד את אותו סטודנט ללמוד, כלומר, לגרום לאותו סטודנט שכאשר הלימוד הוא עשרה שקלים והוא זה שווה לו 9 שקלים, להפחית, כלומר לסבסד את שכר הלימוד ברמה מסוימת כדי שיהיה כדאי לאותו סטודנט ללכת ללמוד. כמה בדיוק תכף נגיע לזה. זה היבט של השכלה גבוהה, אבל מערבבים לפעמים בדיון בין השכלה גבוהה ובין חינוך ובין מחקר, כי סך הכל תקציב האוניברסיטאות בארץ הוא כולל השקעה בהשכלה גבוהה והשכלה במחקר. עכשיו השאלה אם יש סיבה מסוימת לסבסד או לתמוך במחקר והתשובה שוב אם רק לוקחים את ההיבטים הכלכליים חד משמעית כן, מסתבר שחוקרים טובים יותר הם גם בסופו של דבר מרצים טובים יותר. אז האגדה היא, וכולנו מכירים את האגדה, שככל שהפרופסורים הם יותר בקיאים בספרות וכך, הם יותר מעופפים, הם פחות מחוברים למציאות ואי אפשר להבין אותם, המציאות היא קצת שונה, ויש לזה ממצאים אמפיריים, שבסופו של דבר כשהמרצים הם בקיאים יותר, מתקדמים יותר במחקר, הסטודנטים שיוצאים משם הם סטודנטים טובים יותר, ולכן אם אנחנו רוצים סטודנטים טובים יותר שיצאו מהמערכת אנחנו צריכים לתמוך במחקר, ומתוך מה שאמרתי עד עכשיו ברור שאני מאמין שממשלה צריכה לסבסד את ההשכלה הגבוהה ואתה מחקר. עכשיו השאלה היא כמה. כרגע, הסבסוד הוא 80%, השאלה היא האם 80% זה הרבה או מעט. עכשיו בוא נגיד אולי אם להשכלה הגבוהה יש כזה ערך חיובי למה לא לעשות 100%? למשל דרישה שעלתה, לעשות 100% סבסוד.

והתשובה היא משום, שלעסק הזה יש עלויות, קודם כל עלות ברורה היא שאנחנו מממנים את זה באמצעות מסים, זה לא בא מהשמיים ולמסים יש היבטים שליליים, אנחנו לא רוצים לשלם 100% מסים. אז הבעיה הראשונה מיסוי, עכשיו בוא נניח שהמיסוי נתון, גם אם המיסוי נתון יש לזה עוד היבט שלילי, ככל שאנחנו מגדילים את ההוצאות על חינוך, אנחנו כמובן מצמצמים

הוצאות על דברים אחרים, ההוצאה על חינוך עלתה מ- 92 עד 95 מ- 7.5% של התקציב ל- 11.5% של התקציב, כלומר, הייתה עליה רצינית, זה בא על חשבון היבטים אחרים, אני תומך בהקצאה של כסף נוסף על חינוך אני לא אומר שלא, אני רק אומר שצריך להבין את המשמעות של זה.

בוא נניח שאנחנו לוקחים את התקציב החינוך והגדלנו אותו, אני לא בטוח, להפך, אני בטוח שלא, שהדולר הבא, או השקל הבא חייב ללכת להשכלה גבוהה למרות יש לי הערבה גבוהה להשכלה גבוהה כמובן, ולמה? משום שכל המחקרים שאני רואה בשנים האחרונות מראים באופן חד משמעי שהתמורה להשכלה היא הרבה יותר משמעותית בגילאים אפס, אחד, שניים, שלוש שנים, ארבע שנים וכך הלאה. כלומר, אם נשקיע שקל בילד בן ארבע או בן שלוש, אנחנו נקבל הרבה יותר כחברה, מאשר ואני בעד, מאשר בבחור או בחורה בני 23 או 24. הממצאים כאן הם חד משמעיים, ואנחנו לא משקיעים באותם ילדים, אנחנו לא משקיעים בילדים בין 0 – 3 ולא בילדים בין 3 – 6 ולכן גם אם היה שקל נוסף לחינוך, לא ברור לי שבהכרח, אם כל הסימפטיה וכל הרצון להגדיל את תקציב ההשכלה הגבוהה זה יחייב להיות לשם, ואז בעצם עולה השאלה, או קיי, יש כאן בעיה מורכבת, אנחנו רוצים להעביר כסף לחינוך להשכלה גבוהה אבל עד איפה, ואז יש שאלה של ה- 80% האם השאלה של ה- 80% זה אופטימלי? אני לא יודע, אני לא חושב אם מישהו עשה מחקר מקיף שיכול להגיד מה המספר הנכון, אם צריך להיות מעל 80% או מתחת ל- 80%, אני רק רוצה לציין הערה חצי פוליטית בהקשר הזה, 80% תמיכה זה גם אומר 80% תלות של אוניברסיטאות בממשלה. ואני לא הייתי שמח שנהיה יותר ויותר תלויים בממשלה. כי, וזה כן מתקשר לדברים שנאמרו כאן קודם לכן, ככל שנהיה יותר תלויים בממשלה יש סיכוי גדול יותר שהרמה האקדמית שלנו תפגע. בהקשר הזה אני אציין, שבית הספר לכלכלה שאני נמנה, גם אני וגם אפריים נימנים עליו, מדורג כיום כמקום השני באירופה, ובין המקומות הגבוהים בעולם זה מייצג את העובדה שחלקים גדולים באירופה אולי נפגעו מכך שהם הפכו להיות תלויים באופן מוחלט בממשלה.

עכשיו אני רוצה להעיר עוד שתי הערות, מה המסקנה שלי, המסקנה שלי שאין כאן תשובה חד משמעית ואני לא בטוח שהגדלת התרומה של הממשלה היא בהכרח התשובה. תכף אני אגיד מה אני כן חושב התשובה.

עוד שתי הערות כלכליות, בקצרה, בהינתן זה. שכר הלימוד כיום הוא אחיד, אני חושב שזה בעייתי אני לא חושב שזה אופטימלי, אני חושב שזה גורם בעיות. למה? אני הייתי מעדיף לראות שכר לימוד דיפרנציאלי בין מקצועות ובין אנשים, מה זאת אומרת?

הייתי מעדיף ששכר הלימוד יהיה דיפרנציאלי, על פי הקריטריונים שהעלנו קודם, כלומר, אם יש מקצועות שהתמורה החברתית שלהם גבוהה יותר, כלומר שכשנאדם יוצא מבית הספר הוא תורם לאחרים יותר כתוצאה מכך, מתוך השיקולים שהעלתי קודם ברור שיש טעם לסבסד את אותו בנאדם יותר, אנשים כאלה, מקצועות כאלה צריכים לקבל תמיכה גבוהה יותר.

אם יש מקצועות שבהם תלמידים מסיימים וברגע שהם מסיימים הם מקבלים משכורת כפולה מלמשל שלי, לא ברור שהתמיכה של המדינה צריכה להיות שווה מאשר אותם מקצועות שבהם אנשים מסיימים ומקבלים משכורות נמוכות יותר, אז זה עוד קריטריון לשכר לימוד דיפרנציאלי.

מצוינות והשגיות, משום שאם אנחנו רוצים להביא לכך שהאנשים הטובים יגיעו לאוניברסיטה ושהאנשים הטובים יעבדו יותר טוב באוניברסיטה, אנחנו צריכים לדאוג לכך שלא רק מלגות מסוימות, אלא שאפילו שכר הלימוד יהיה פונקציה הפוכה של ההישגים בלימודים, של הציונים המוקדמים ושל ההישגים בלימודים.

הערה כלכלית אחרונה, בוא נניח שקבענו איזה רמה אופטימלית של שכר לימוד, איזה רמה אופטימלית של סבסוד, נותרת השאלה, על אותו בנאדם, על אותו בחור או בחורה שרוצה ללכת ללמוד.

הבנאדם הזה לא יכול בהכרח ללכת וללמוד בגלל מגבלות שצוינו כאן קודם לכן, יש חסמי כניסה וחסמי הכניסה הם:

1. שכר לימוד

2. הוצאות המחיה.

מה זאת אומרת? אותו בנאדם שההורים שלו יכולים לממן את שכר הלימוד ואת הוצאות המחייה, מוכשר, ילך. אותו בנאדם מוכשר שהוריו לא יכולים לממן את זה ואת זה לא ילך, אם אנחנו רוצים להביא לכך שהמוכשרים יהיו באוניברסיטאות ויניבו תרומה יותר גבוהה על החברה מה שאנחנו צריכים לדאוג זה שגם המוכשר הזה וגם המוכשר הזה יהיה להם תנאים שווים של לימודים.

יש שתי דרכים לעשות את זה:

אחד, לאפס את שכר הלימוד, אמרתי קודם לכן שאני לא בטוח שזה הפתרון הנכון, אני חושב שהפתרון שעלה כאן, כמעט כולם זה שהצורה הנכונה זה הלוואות.

מה שאני רוצה לציין בנושא הזה של הלוואות זה שאני מאמין בהלוואות שלא רק יכסו את שכר הלימוד מפני ששכר הלימוד אינו החסם היחיד באוניברסיטה אלא שכר לימוד, וגם חלקים גדולים מהוצאות המחיה, רק כך נוכל באמת לאפשר לאותן אוכלוסיות שיש להם חסמי כניסה להיכנס אחרת לא עשינו שום דבר. אם מישהו יחליט שבכל אופן מעדיף ללכת לעבוד על הכיפאק, אבל צריכים לאפשר להם במלגות נוחות וזמינות וכי, צריך לאפשר להם להגיע לאוניברסיטה כדי להגיע לשוויון.

שתי הערות אחרונות על ההיבט החברתי. בנושא החברתי יש המון דברים שעליהם הייתי שמח לדבר ומכיוון שאני כאן ככלכלן ניסיתי לייחד את עיקר הדברים להיבטים הכלכליים.

1. הנושא של חלוקת הכנסות, שוויון הזדמנויות, העניין של הצבא והמשמעות שלו, ואני בהחלט מסכים עם הרעיון הזה, דרך אגב לאחרונה הועלתה המשכורת הצבאית, בעצם הוכפלה, יש עוד מקום רב ללכת.

2 כפול 0 זה עדיין אפס. דובר:

ד"ר רון שחר: זה יותר ממה שאנחנו קיבלנו זה נכון, אבל זה עדיין שכר זניח, בהחלט לגיטימי מפני שהרעיון הוא עדיין הרעיון הבסיסי, מי שרוצה שילך ויעשה עם הכסף הזה מה שהוא יכול ואנחנו נאמין שזה יהיה הדבר הכי טוב.

יש עוד עניין שלא כל כך הוזכר כאן, שוויון לעומת ישיבות או בני ישיבות, יש פה כמה דברים חברתיים שאני לא אכנס אליהם, אני רוצה רק לציין שני דברים חברתיים, איך שאני תופס את הסוגייה הזו. והם מתקשרים לעובדה שתמכתי בשביתה בנוסף להיבטים המוסריים שלה.

המקום הזה הוקם למעלה מ-100 שנה על איזה שהוא רעיון שהיה הפיכת הפירמידה. והרעיון הזה בעצם העלה את העובד לראש הפירמידה במובן מסוים, את מקום הפועל תפס אחרי זה איש הצבא והיום אנחנו נמצאים בפני פרשת דרכים, בכיוון אחד, אני מקווה שאפשר למשוך את החברה לכיוון של השכלה גבוהה, הכיוון האחר הוא קמענות, ובהתמודדות מול קמענות אני חושב שהשכלה גבוהה הוא הנשק או המגננה הטובה ביותר שיש לנו, לכן אנחנו כן צריכים לתמוך בהשכלה הגבוהה מעבר לדברים שאמרתי קודם לכן.

אולי מסביר תופעות ציבוריות שראינו במהלך שביתת הסטודנטים. ההשכלה הגבוהה היא האויב הגדול ביותר של עריצות הדמגוגיה. ואנחנו צריכים לדאוג לכך שאם אנחנו רוצים דמוקרטיה חזקה, ואנחנו הולכים לקראת בחירות ולאחר מכן, אנחנו רוצים דמוקרטיה חזקה, אנחנו צריכים דמוקרטיה שבה התושבים יודעים לשאול שאלות ומסוגלים לשאול שאלות והם ילמדו לשאול שאלות אם הם יבואו לכאן ויעיזו לשאול שאלות ורק אז נוכל להיות בטוחים שהדמוקרטיה היא דמוקרטיה חזקה והיא לא מנוצלת על ידי דמגוגיה. תודה.

פרופ' אפרים צדקה: אנחנו נעבור עכשיו לטקס קצר מאוד של חלוקת מלגות, מסיבות טכניות לא כל מקבלי המלגות הצליחו להגיע אז, החלוקה תהיה רק לחלק מהסטודנטים שזכו במלגות, ואני מבקש להזמין את מר בן נתן לחלק את המלגות.

דימטרי אפשטיין

מורן דבושטיין

יניב גואטה

אהוד גלם

ילנה ולוובסקי

מרינה חריבון

מיטל כדורי

יעקב שימנה

אשר שקלר

לירון שרון.

כפי שאמרתי יש עוד מקבלי מלגות אבל מסיבות טכניות איזה תקלה טכנית לא
הצליחו להגיע.

בזה נשלם ערב העיון ואני מבקש להזמין את הציבור לכיבוד קל ביציאה.